

A létnek értelmet adó igék

Szíki Károly beszélgetése Farkas Árpád Kossuth-díjas költővel

Nem vagyok alkalmas interjúalany, mondja, mikor meglátja kezemben a kamerát. Kellemesen hűvös szobájába lépünk, ahol egykor fogadott. Legelőször 1982-ben. Melegség jár át és valami furcsa szorongás. Már ezer évnek tűnő időben mondogatom verseit, s most döbbenek rá, hogy ezer emberi riport rögzítése közben nem jutott időm arra, hogy elmélyülten beszélgessek vele, kinek nevét csupa nagybetűvel illenék írni: FARKAS ÁRPÁD! Iránymutató költő lett. Volt elhatározásom, hogy programba illesztve meglékeljem gondolatait, vallassam a magyar forradalomhoz való erdélyi csatlakozásról, az 1956-os forradalom erdélyi szereplőiről! Ő akkor is beszélt, mert orra alá dugtam a mikrofont, s intelligens ember lévén ebben a beszorított székely létben nem küldött el az Alföldre! Beszélt, és az is megmaradt mementónak, sosem kimosdott ereklyének.

Most más volt a leterített szőnyeg. Messziről indultam, elhibáztam valamit. Nem vettem észre a forgatagban, Kányádi Sándor temetésének ceremóniáján, hogy ő is jelen van, meghúzódva az öreg almafák alatt, pedig járt-kelt bennem a verse akkor is:

Kányádi Sándornak

*A Nyikó vizén, Küküllőn, Maroson és Olton
dagasztóteknőbe ülnek,
mosóteknőbe szállnak
a gyermekek,
s egyikük eljut az Óceánig.
Felsővizeinken hajók süllyednek olykor,
a patkányok hagyják el mindenekelőtt
a fedélzetet.
Nem vagyunk mi hejdehej-legények,
másodtiszték sem vagyunk,
nem vagyunk derék kapitányok.*

*Volnánk csak jámbor hegedősök
kórémuzsikával,
pici furulyával,
szorongó torokkal,
elkékülő szájjal,
görcsbe-rándultan is
fújjuk, ugye, Bátyám,
végső pillanatig,
miként ama zenekar
a Titanic
fedélzetén.*

Utólag hallottam, hogy a nagy előd búcsúszertartásán, oldalán Király Laci is feltűnt (no, ez a másik fájdalom: Király Laci! Huhh! Lesz még egy út?). Nem engedett a szorításból a mulasztásos gyöttelelem, ezért másnap bejelentkeztem otthonában Árpához. Így szólítom, mert 1982 óta, mióta Kárpát-medence-szerzte mondom verseit, egyszer

már megfürödtem nála. Szó szerint is értendő. Ő abban a Ceausescu-nyomásban már *kongatta közömbös Európa közömbös harangjait* (A befalazott szószék), mikor először felkerestem az Infratirii úton, s megkértem, engedje, mossam le az út porát fürdőkádjában, nem tudván, hogy náluk kincs e víz is, a diktátor nem csurrantotta könnyedén. Megtisztultam a hosszú nyári nap után, s azóta is elő-elővesz a lelkiismeret-furdalás, amiért kifürödtem alóluk a ritkán megeredő meleg kádvizet, akkor, ott, 1982-ben. Ezért is, s persze nemcsak a Parnasszusa felső fokán most újra felkerestem. – *Azért éppenséggel víziünk még akkor is volt, legyint huncutkás mosollyal szája szögletén, csak közületek sokan a Kádár-kondér mellől jövet, RÁMA margarinnal megpakoltan, csupán a szegénység szagát szimatoltátok édes Erdélyetekben.* Ez talán kissé kemény volt, de a többes szám kegyelme mosolygósra sikerítette.

Örület! Miért nem szól az a rádió, mint akkor, 1982-ben? Miért ez a végtelen csend? Valaki újraírt valamit? Csupa csönd a világ? Akkor nem csak a rádió szólt, a feleség is kopogott az írógépen. Nesze neked Securitate! Már nincs feleség, elment 5 éve. Árpi fejében írógépek motoznak, mert nincs befejezve a nagy mű, nincs megállás, szerkeszt, és szerkeszti mostani életét. Leül, régi mozdulattal egy cigarettát húz elő, leteszi elem a kávé, mint régen, 36 évvel ezelőtt, előveszi új, válogatott verseinek kötetét és dedikálja. „*Nem vagyok jó interjúalany*” – szabadkozik ismételten, de már ömlik mérhetetlen értékdimenzióban a szófolyam. Rögzítem, s hiszem, olyan lesz, mint szeretném, és amit érdemel a Kossuth-díjas költő, aki nemrégén kapta meg városi Pro Urbe díját is, mit otthon kaphat csak az ember, a legrangosabbat. Lássuk, mi lesz belőle!

– *Nagy szerénységgel vetted át a sepsiszentgyörgyi Pro Urbe díjat, láttam a kisfilmen.*

– Mit kellett volna tennem, mondjam el az *Anyám tyúkját*? Nekem senki nem szólt, hogy beszédet is kellene tartanom. Megköszöntem illedelmesen.

– *Mivel érdemelted ki ezt az elismerést?*

– Bizonyára azért kaptam, mert a művészetekkel foglalkozóknak is jár ilyesmi.. Legutóbb a kiváló Szilágyi Zsoltnak nyújtották át előadóművészi, karnagy, tanári érdemeiért. Felmutatta, mi az igazi érték, a művész küldetése, kompromisszum-kötésekkel soha nem lépte át hivatása, lelkiismerete küszöbét. A komolyzene-szerető nemzedékek igazi kovásza lett. Aztán celebségen túl, világsikeren innen, fölröppent az ifjú díva is, a Budapesti Operettszínház üdvöskéje, ifjú és vén szentgyörgyiek szeme fénye, Dancs Annamari is, mondhatni sokoldalú zenész apja, Dancs Árpád zene-tanár és menedzser értékörző és pazarló tenyeréből. Tavaly például ő, az apa kapta e díjat, aki létrehozója egyfajta huszadik századi zenetörténeti kismúzeumnak s a Dancs Market Records zenekiadó cégnek is..

– *Talán rokona Dancs Rózsának, aki Torontóban dolgozik?*

– Nem tudom. Rózsát ismerem, egy évben végeztünk, aztán ő eltűnt, szegény, de

azt sem tudom, mikor ment ki Kanadába. Sepsimagyarósi származású ő is, miként Koréh Ferenc, a híres New York-i rádiós, aki Sepsiszentgyörgyön a Székely Nép, majd New Yorkban a Szabad Európa Rádió munkatársa volt.

– ***Ott voltál Kányádi temetésén. Sándorunk sértett vad módjára távozott vagy szelíd özként?***

– Kányádi nevét a sértődésekkel kapcsolatosan meg lehet említeni, mert ő sokkal színvonalasabban gondolkodott ahhoz, hogy megkerülhetetlen ember is maradjon, ellenségeit is idejében, még java férfikorban beszerezze, hogy ereje is teljék megküzdenni velük. A köztünk lévő korkülönbséget a Nyikó mosta egybe, mert én még diák voltam, mikor ő „nagyon öreg ember”, a harmincat jóval meghaladva. Aztán ahogy telt az idő, az emberi természet különbözőségéből adódó távolságok mindjobban csökkentek, és barátsággá szelídültek. Mesélte, hogy Tamási Áron is olyanformán fogalmazgatta a Nyikó- és Küküllő mentiséget, hogy elég rusnya dolog, mikor falu felől jött férfiember ivás közben gargarizál, s csók közben a fehérnépnek csak csücsörít. S ha kihívója támad, inkább futtára fogja, s nem áll meg a sarkán. Tamásit is körbeáronkázták a pesti flaszteren, kicsit csodabogárnak nézték alig évtizednyit késett úri modorával, eleganciájával, ahogy tette a szépet a kenyereslánynak is, de telletgett az idő, s szűk baráti körét leszámítva nyiladozni kezdtek ellenérzői is. Irigyeiről nem is beszélve. Nem véletlen, hogy ő lett a szelíd pesti kávéházi adoma hőse is, miszerint lehuppan asztala mellé az újdondász, egy *ugye tegezhetlek bátyámmal, elvégre kollégák volnánk...*, mire ő világító mutatóujjal csak annyit válaszol: *kollégáknak kollégák, azzal a csekélyke különbséggel, hogy nem egyformán rakjuk egymás után a szavakat.*

– ***Meddig fiújátok együtt?***

– Á, nem voltunk mi kóristák! E kis muzsikás banda olyan lehetett, mint amelyről később derült ki, hogy a Titanicon is hány olyan utas tartózkodott, akik a földi életben találkozhattak volna, de csak a lassan süllyedő hajón ismerkedtek össze, pedig egy vidékről származtak. Kányádinak már második kötete jelent meg, mikor én még elsőéves egyetemista voltam Kolozsváron. Gyakran találkoztunk a *Napsugár* szerkesztőségben, ahol négy kiváló írónk is olyan munkalendület látszatát keltette, mintha napilapot szerkesztenének, különben a magyar nyelvterület legjobb, legszínvonalasabb havonta megjelenő gyermeklapját. Tudta, hogy Székelyföldről valók vagyunk, ezért kivételezett figyelemmel fordult felénk.

– ***Ez örök barátság lett, vagy eltört valahol?***

– Én nem tudok semmiféle törésről. Ő törékenyebb lett ugyan az időben, de legutolsó találkozásunkkor hagyakozó barátsággal váltunk el.

– ***Miről hagyakozott?***

– Nem is kellene említenem, annyira családi. Hogy a kisebbik lányom, Kinga, aki Benedek Elek *Cimbora* című lapjának névutódját szerkeszti, minden gyermekeknek

szóló írását beleegyezése nélkül használhatja, én pedig a *Háromszék* számára minden tőle származót.

– ***Nem kiüntető ez?***

– Persze, nem éltem vissza e nagylelkűséggel, többnyire csak évfordulókon és véle kapcsolatos szövegek, képek illusztrációiként használtam, elvégre barátság mellett szerzői jog is van a világon.

– ***Mosóteknőbe szállnak a gyermekek, és egyikük eljut az Óceánig... a diktúra csúcsán együtt voltatok külföldön.***

– Igen, Magyarországon, Jugoszláviában, az Egyesült Államokban, Kanadában is megfordultunk közös író-olvasó találkozókon. Volt ráérő időnk heccelgetni is egymást.

– ***A korkülönbség dacára, ugyanbiza mivel?***

– Talán Amerikában javallotta egy találkozó előtt, hogy olvassam fel a *Saectio caesarea* című versemet, mert úgy érzi, a feleségét ízlésficam kerülgetheti: egy alkalommal, mikor meg akarta mutatni Magda asszonynak egyik újabb versét, azt találta mondani, hogy mostanság neki az a kedvence. Pedig bizonyára nem is láttam császármetszést. Hárítottam, túl hosszú az ide, ILYEN FÉLTÉKENYEN nem lenne türelme végighallgatni. Szegeden vagy talán épp Udvarhelyen műfelháborodtam, hogy amióta showman-né nőtte ki magát, nem érdemes kettesben vele találkozókra járni, mert egy órán át annyira leköti a közönséget sziporkáival, hogy utána röstell az ember megszólalni. Fölállok, elolvasom a neki dedikált versem, meghajlok, s pardon, pardon a zavarásért. S utána elfogyasztasz ugyanakkora vendégvacsorát, mint amiért én megdolgoztam, vágja rá a vén kaján, s a vendéglátók előtt megcirógat: még csak a válogatott verseit írja a fiú! Így mulattunk mi hajdanán...

– ***Sokan tartották összeférhetetlen embernek.***

– ... azok közül, kik nem ismerték például színvonalas évődéseit Sütő Andrással. Van egy fényképem, jó nevű fotós, Bortnyik György készítette egyik pusztakamarási születésnapon, melyen csücsörítő ajkuk csaknem összeér, addig forgolódtak, helyezkedtek egymás köszöntésére, hogy majdnem brezsnyevi csók kerekedett belőle. Sokat froclizta kezdetekbéli központi bizottsági tagságáért is Andrást, olyankor is, mikor már 10 esztendeje publikálási jog nélküli volt Romániában, színdarabjai játszását is betiltották, s diákok furfangjával csempészte ki könyveit, színdarabjait magyarországi forgalmazásra. Jó, jó, tudom én jól, hogy mennyi embernek segített kimászni pártja kavarta nagy-nagy bajából. Sütőt egyszer hallottam ugyancsak finoman pörkölni vissza az évődésekre, a 80-as évek végén, mikor a világjárt Kányádi egy svédországi meghívásra szolgáló útlevél-megtagadásra válaszul kilépett a Román Írószövetségből. Na, látod, fordult mosolyogva a háborgóhoz András, most jön jól, hogy nem vagy párttag, onnan nehezebb lenne a kilépés, mert onnan csak kirúgják az embert.

– ***Egy életinterjúban felelgeti, hogyan repült el ifjúsága, ballonkabátban***

hogyan száguldott, repült, rohant mindig valami tisztának, igaznak vélt ügy érdekében, pedig beszervezett fiatal sem volt.

– Nem volt párttag, ez külön büszkesége volt. Igaz, a NAPSUGÁR sem volt pártlap, melynek alkalmazottjaként kötelező lett volna e tagság.

– **Ami minden körülmények között téma lehetett.**

– Nem volt ez több, mint szikáran viszonyulva megfelelni az ország törvényeinek, melyben élni kényszerült. Ez még rendjén is lett volna, de hogy úton-útfélen hivalkodott is ezzel, sokunknak néha visszatetszett.

– **Dilidal, Esti dal, Koszorú Simon Bolívar emlékére...**

– Igen, Ő is a Nagy László nemzedékéhez tartozott. Hiába jöttek otthonról kifordított tenyérrel és zsebbel, hogy valami lesz ebből, ideig-óráig elhitték, hogy átkelnek azon a szörnyű hídon, mely már akkor recsegett-ropogott, de lennie kellett egy túlsó partnak is. Hívó ember csalódása a legkegyetlenebb.

– **Kányádi eltávozott. De vajon hagy-e őrnt az irodalomban, kedvelőinek táborában, a Székelyföldön, egyáltalán a létezés bármely részletében?**

– A lelkekben és abban a közösségben, amelyik megtanult szövegértelmezően olvasni, ott minden bizonnyal óriási őrnt hagy. De a közéletben, s még a politikai életben is, dacára, hogy a napi politikába jó érzékkel nem kapcsolódott be.

– **Akkor sem, az 1989 végén megszerveződött, utólag álforradalomnak nevezett játékba?**

– Elég véres játék volt az. Az emberekből felszabadult valami sóhaj: hála Istennek, ennek is vége lett. Hogy lassacskán kiderüljön, semminek nem lett vége. Van, akiben eltart ez máig, van, akiben csak egy hétig tartott. Én is fellelkesülve, betegágyból kelve indultam el. Felkeresett Darkó Zsigmond sebész főorvos, aki annak idején, az 1960-as évek végén foglalta a Sugás vendéglőben számunkra az asztalt, mely irodalomtörténeti asztallá avanszálódott azáltal, hogy fiatal írók, újságcsinálók, színművészek s más válogatott cigánylegények egy korsó sör köré hordtuk össze a világ dolgairól egybecsipegetett ismereteinket, szóval ő jött 1989-ben, hogy új élet kezdődik!

– **Te is beálltál a sor(s)ba?**

– Én is felmentem Kolozsvárra RMDSZ-t alapítani, talán olyasféle lehetett a hívó szó: aki magyar, velünk tart. Mondták, ott van a helye mindenkinek. Kányádi Sándor fogalmazta maga számára új alapszabályait: *A költészet meghalt, vége, a politikusoké a szó.* Ezt játékosan mondta, de benne volt az is, nem érzi, hogy a versnek lenne már olyasféle tétje, mint eddig volt, mert olyan évek lebegtek előtte, amikor embertömegek gyűltek össze egy-egy író-olvasó találkozón. Ezek attól fogvást ugyan másfajta, de mégiscsak pártgyűlésekbe járnak.

– **Mi történt? A csodák csodája belőlünk csendben elszivárgott?**

– Azokban a napokban megváltozni látszott minden, de láthatóvá vált a közelharc is a koncert.

A helyi RMDSZ székházban tapasztalhattam, ahol engem is beválasztottak csaknem mindenbe, mondván: kellene az új arcok, a tiszta nevek. Korábban soha nem éltem szervezeti, mozgalmi életet. Egy-két hét után ezt is odahagytam.

– ***Nagyon megszaporodott '89 után az ellenállók száma itt is?***

– Ajaj! Feltűnő volt és felháborító, amit láttam, hogy a szabadság megélése abból állt: jórészüik vagy a parlamentbe, vagy más pódiumokra készült felkapaszkodni, ahonnan a néphez lehet szólni, s tisztelet a kivételnek, főként egykori önmaguk átmentéséért.

– ***Kányádi is köztük volt?***

– Ő azért nem állt be ebbe a nyüzsgölődésbe, mert ahogyan mondta: *túlságosan indulatosnak, lobbanékonynak ismerem magam ahhoz, hogy ebben a közösködésben munkát vállaljak. Közgazdászokra, jogászokra, rendteremtő emberekre van szükség, nem hirtelen felindulásokra.*

– ***Ő aztán el is némult, egyre kevesebbet írt.***

– Mi távolról úgy véltük, hogy olyan fajsúlyú vers, mint a *Kuplé a vörös villamosról* vagy a *Dél keresztje alatt*, (*nézem hosszan vágyakozva / ha feljön a göncöl este / szíve-men a dél keresztje...*) felért egy verseskötettel. Mondtuk: ezt a találkozót még megtartjuk, de nincs sok értelme. Az emberek kezdenek leszokni az olvasásról, a könyvek megdrágultak, a könyvkiadás követhetlenné vált, még az olyanok számára is, mint ő. És egyáltalán: nincs tétje a kiadásnak, de az írásnak sem. Annyi tétje maradt, hogy e hangzavarban lehetőleg ne rekedj be, s füled se duguljon el.

– ***Azt írja Kányádi a Krónikás énekekben: akik elmentek közülünk / nem voltak közülünk valók / mert ha közülünk valók lettek volna / nem mentek volna el". Ő mégis elment, ez az élet abszurditása. Te nem gondoltál arra, hogy országot váltst?***

– Kányádi nem ment el, csak kényszerből lakhelyet váltott. S én büszke legyek arra, hogy eszmélő korom óta csupán egy tömbházzal költöztem arrébb? Ez helyben maradás csupán, nem a helytállás leképezése. Mikor az Egzodus megindult, korábban, mint '89, írtam a '70-es évek elején egy glosszafélélet arról, hogy erdélyi magyar író *hűtlenül* még nem hagyta el hazáját! Hiszen mindazok, akik különböző okokból távoztak, többnyire csak egzisztenciális magyarázatokkal szolgálhattak volna, hiszen mindannyiunkat ugyanaz a rohadt rendszer búrája fődött, vagy szép, őszirózsás képpel élve: marka szorongatta torkunk, hát annyi minden után nem pont most fogok legyalogolni a földgömbről, hogy e nyamvadt életet ne éljem tovább. Talán még segíteni is tudok ebben-abbban, ha látok valakiket, kikben erkölcsi-emberi bizalmam lehet, végzem dolgomat tovább. Egyfenét! Párhuzamosan a letűnt második-harmadik régi román pártvonal életmagra kapásával, a tapasztalat nélkül magukat pozícióba riszált magyar vezetőink is, hogy lábuk ne fájdjuljon, a „kis lépések politikájának” lenini szlogenjével kezdték előbb félretaszigálni, aztán félresöpörni az igazi tűzcsi-

holókat, a legrátermettebb férfiakat, kik a legsötétebb időkben bizonyítottak, nem a koncert való alkudozásban, hogy csak a legismertebb Tökés László, vagy Király Károly nevét említsem e korszakból.

– *Nem is fordult meg benned a távozás gondolata? Korábban mondtad: többféle határon keltünk át mindannyian. Keltünk át országhatárokon, régebben ritkábban, mint most, és társadalmi határokon is.*

– Kinek nem? Mindegyiküknek megvolt a maga valós vagy házilag fabrikált motivációja. Nekem az volt a szerencsém, hogy az idősebb és társadalmilag jobban pozicionált barátainak köszönhetően lehetőségem volt még egészen fiatalon világot látnom.

– *Mosóteknőbe szállnak a gyermekek, s egyikük eljut az Óceánig...*

– Nyugaton élő szellemi embereknek és meghívó levelüknek, útiköltségüknek köszönhetően, mint amilyen volt Szépfalusi István Bécsben, Molnár József Münchenben, Püski Sándor New Yorkban, Nagy Paliék Párizsban, 30 éves koromig belekóstolhattam abba a világba, amelyet ha nem látsz saját szemeddel, még most is rothadó kapitalizmusnak mondanál. Ez nagyban segített abban, hogy büszkén és felemelt fejjel vállalhassam, hogy erdélyi, székelyföldi ember vagyok.

– *Miközben az Egyesült Államokban, angol, német nyelven megjelentek verseid antológiákban és folyóiratokban. Téged is megpróbált megkeresni a magát világfinak gőgölő provincializmus vádjával, a le nem vethető bélyeg...*

– *Úgy élve és maradvá Székelyföldön, a világ egyik csücskében, hogy közben az egész földet magaménak tudhassam...* – Az volt a baj a vidékeinkkel, hogyha valaki megtanult fogalmazni, írni, szépen ejteni a szót, vagy éppen szerepet játszani, festeni, azt rögtön ijesztgetni kezdték: vigyázz, nehogy provincialista légy! Én abból értettem meg, hogy mi a világméretűvé tágítható provincializmus, hogy 1962-ben, tehát 4 évvel a diáklázadások után leszállsz a Gare de l'Est-en, Párizs legnagyobb és legöregebb pályaudvarán a vonatról, és mindenütt Lenin, Sztálin és Mao kis szobrocskái fogadnak. Ezek szellemében úszkálnak forradalom utáni mámorban Kohn Bendit ifjai, a nyugati jólét környező világról mit sem sejtő, elkényeztetett fiai, küzdve szovjet, sőt kínai mintájú kommunizmusért, amit már akkor mind közönségesen neoliberalizmusnak lehetett nevezni, s játszottak olyasféle forradalmasdit, amilyent nekünk idehaza gyökeresen más célokkal, a bőrünkre tapadt temérdek szocialista salakot lehányva kellett volna megvívunk. Ez számukra csak félretájékozódásból adódó kaland volt, számunkra az ők mélyre belélegzett provincializmusuk.

– *Elég sokáig tartott ez a kaland!*

– Ez hosszú folyamat. Hány sejt, hány idegrendszer hordozza tovább a szocializmus 40 évét is, hány agyból nem lehet kiűzni az avított gondolatot, hogy kissé másabb irányt szabjon tekintetének.

– *A te költészeted a környezet atmoszférájában fogant. Olyan jellegű versek,*

amelyeket a világ bármely táján élve nem lehet megírni, de a világ bármely sarkában befogadhatóak, olyanok, melyek magukban hordozzák egy történelmi tájegység jellegét, vagy miként egy interjúdban nevezted: fűszerillatát (Beszélgetés Bogdán Lászlóval). Mára talán növekedett is érvényük, hiszen mai hullámcsapásokra is válaszokat lehet kiolvasni belőlük.

– Nem dicsekednék azzal, hogy sikerült áthangolni magam. Szerencsére, leszámítva azt az egy valamit, a szólásszabadságot, mely ajándékként érkezett, s bennünket, tollforgatókat érintett legjobban, igaz, sokakat el is kurvított, de nem kellett áthangolni hangszereinket. De én is jóval kevesebbet írok. Nem nyugtat meg, hogy úgy láttam, előkerülnek a versek innen-onnan, kezdtek mondogatni róluk az emberek ezt-azt! Ez ugyanakkor gyanús is lehet, mert óhatatlanul napi politikai szálát is fűz magába. Miért nem foglalkoztatott '90 előtt embereket ez, s azt pedig, aki verseimről írt, miért nem foglalkoztatta, hogy e verseknek is lehetett némi halovány részük, semmivel sem több, mint egy tisztességes poétai magatartásnak egy önmagát felszámoló rendszer lebontásában.

– *Volt, hogy tájleírónak próbáltak degradálni.*

– Számos esetben tették ezt, meg is sügván, hogy ezzel védenek. Olyasmiket olvastam: visszatértem első kötetem előtti hanghoz, fegyverletevő lettem.

– *Még '90 előtt?*

– Be akartak mosni tájkiöltőnek. Ez idegesített, mert akkor jöttek divatba a másodosztályú tájképek, akvarellek, melyek se a kort nem fejezték ki, sem a koszt el nem takarták. Én magamat mindig közérzet-fogalmazó embernek tartottam. Verseimnek olyanoknak kéne lenniük, mint a kornak, melyet túléltem, nem bánám, ha lehetnének valamivel szebbek, de semmiféle váteszi pillanataimra nem emlékezem. Én még nem állítottam magamról soha, hogy költő vagyok. Ha unokáitok, dédunokáitok érdemesnek tartanak valamit kézbe venni abból, amit írtam, akkor elmondhatják: igazi költővel találkoztak őseim, tehát: itt az ideje a további Kányádi-parafrázisnak.

– *Mostanság sok kitüntetést kaptál, Magyarország KOSZORÚS KÖLTŐJE-DÍJÁT 2016-ban, a Kossuth-díjat márciusban és nem sokkal ezután a Pro Urbe díjat. Mit jelentenek neked ezek az elismerések, és osztod-e Kányádi véleményét, mikor így fogalmaz: Csak a költő halála után derül ki, hogy az volt-e, amit élete alatt hittek róla, s olykor maga is annak hitte magát. Ha olvasnak és elismernek később is, ez lesz az igazi kitüntetésem, ha lesz egy ilyen. A többi, a 33 díjam, kitüntetésem mind szép és megtisztelő, örül neki az ember, de ez ne vezessen félre senkit. Az igazi kitüntetés az lesz, ha halálom után is mondják majd a verseimet!*

– Erre kissé nagyképűnek tetsző választ adnék! Én a kitüntetések előtt kitüntetem magam azzal, hogy nem sikerült ugyan nagy ívet adni a pályámnak, ahogyan azt az irodalomtörténészek próbálják összerakni, de igyekeztem az egészségemet annyira

ra karbantartani, hogy saját utókoromat megéljem, lássam, mondjuk halálom előtt egy-két évvel már, hogy mi történik azután, ha végleg elmegyek. Az odafigyelést már valósággal zavarja a személyes jelenlétem, de az a helyzet, hogy ez olyan fajta foglalatosság, mely arra int, hogy ne siessünk kijelenteni bármit is egymásról, ki mekkorára nőtt életében. Egyáltalán, ha költő valaki, csak azután derül ki, miután legalább háromszor lekaszálják sírjáról a fűvet, hogy tovább parafrázálgassunk Kányádival, nem csak annyi, hogy mondják-e a verseit! Én a legkevésbé bízom ebben, mert ha ilyen iramban alakulgat a világhálóba gabalyodott édes jó anyanyelvünk, idézőjelben: „megújhódása”, akkor nem hogy nem fogják érteni, mondani, csak gyök és rag marad minden, amit nyögve ejtenek. De ez csak játék az ismeretlennel.

– ***Kányádi egy idő után szintén abbahagyta a versírást, mondván, hogy az nem öreg embernek való foglalatosság, de lobogott tovább, vitte verseit településről településre, mert hát a vers az, amit mondani kell.***

– Én nem vagyok ilyen jokulátor alkatú énekmondó ember, sajnós, de ez is az ő nagyszerűségére vall, mert húzhatta volna kalapját homlokába, mellére tűzve Herder-, Kossuth-díjait, a Nemzet Művésze kitüntetését, kenyérgondjai nem lévén elnyújtózhatott volna babérjain. Hála Istennek nem ilyen alkat volt, s minőségi poggyásza is volt hozzá, gyermeklapnál dolgozván egy emberöltőn át, unokától nagymamáig személyes ismerősévé vált a fél magyar világ, s hálistennek ilyen áldott jó természetet örökölt abból az alomból, fészekaljából, amelyből származott.

– ***Én mindig azoknak a pártján álltam, akik megkísérelték megfogalmazni magukban a szabadság távoli eszményképét, a szabadság távoli csillagaira is tudtak nézni – fogalmaztad korábban. Nagyobb sebet hagyott-e benned Kányádi elmenetele?***

– Igen, hagyott, de nem csak bennem. Jó érzés volt, hogy érdekvédelmi szervezeteink egyik meghatározó vezetője is megszólalt a halála után. Megrezegtette azt a hangot, hogy bizony mi is felelősek vagyunk Kányádi életkörülményeinek romlásában. Tudni kell, hogy nem is oly régecske szabályosan utcára került Sándor. Kolozsváron a 70-es években a szintén nemrég elhunyt Kántor Lajos társaságában kaláczkáltunk is, hogy a Horea úti lakását, nehezen megszerzett létlehetőségét megmentsük.

– ***Háromszobásra fejlesztette, s hitte, létjogosult a román miliőben.***

– Érezte, hogy nem állami tulajdon az, mert az állam azért, hogy szép magyar verseket ír valaki, lakást nem ad. Ez a munkanaplójukban nem szerepel. Segítséggel megépítette a Hargitán a kis házát, de kellett hozzá egy városi ingatlan is Kolozsváron, mivel csak nyári időben élhető a Hargita. Egyszer jött a hír, hogy a Horea út 48-ból ki kell költöznie, mert azt a lakást eredeti tulajdonosának vissza kell adnia. Szülői örökséget rendbe szedve építkezésbe fogott a galambfalvi szülői ház toldásával, s vett egy romos ingatlant épp Budán, ahol a török százötven évig érezhette otthonosan magát. A II. kerületi önkormányzat felismerte, hogy miért csak a chilei menekültek

nek segíteni lakhatásban, hát Kányádira is gondoltak. Az Attila úton a díjaiból kapott összegből a romos lakást lakhatóvá pofozták.

– ***Tehát elment...***

– Mi túl szigorúan nézünk az eltávozottak után. Kányádi nem dérrel-dúrral ment el, mint teszem azt Makkai Sándor, mondván: nem lehet kisebbségben élni... Nem lehet, nagyon nehéz. Magában bizonyára Ő is megfogalmazta: *lehet, mert kell!* Kétlaki életet élt ezután. Lakott Budán télen, és nyáron Nagyalambfalván és a Hargitán. De valójában nem ment el, csak kényszerűségből módosított alapállásán: *akik elmentek, nem voltak közülünk valók, mert ha közülünk valók lettek volna, nem mentek volna el...*

– ***Mi lett a klasszikus transzilvanizmussal?***

– Kós Károlyra figyelve és az úgynevezett transzilvanizmusra, az nem Kós Károly korai elhallgatása, mely halála miatt nem valósult meg, hanem mert a transzilvanizmusból a szászokat és a zsidókat eladták jó pénzért, a rendi nemességet felszámolták, s a román értelmiség pedig nem volt befogadó az eszmére. Annyi, magát transzilvának mondó embert bármikor össze lehet terelni, amennyire egy tünetesen szükség van. Azt tapasztalom, hogy erdélyiség-érzés az itt élőkben, de az innen elszármazottakban is, legyenek magyarok, akár románok, egyre erősödőben. Olvasom, hogy csak néhány megszállott fejében él még az erdélyiség Kós Károly-i eszménye. S hogy csak az innen eltávozott írók, művészek, színészek, orvosok, értelmiségiek, akik elhagyták Erdélyt, azok tudtak csak igazán szárnyat bontani és fennebb szállni a földről. Ez akkora hazugság, hogy neki lehet támaszkodni. Irodalomról szólván, ha kilencven utáni írásbeliségünk közéleti vonásait bogarászom, még igaz is lehetne, de fiatal íróink közül többen érvelnek azzal, hogy ők nem köldöknézők, a nagyvilágon, sőt a világmindenségen a tekintetük. Ha így igaz, s nem valami posztmodern humbug, s ihletetlen néznek körül Európa s akár Földgolyóbis ember tépázta ege alatt, tapasztalhatják, hogy miközben egyre mélyülőbb a szakadék a világ gazdagabb és szegényebb embertömbjei között, a világ proletárjainak sem sikerült egyesülniük, s a globalizmus műanyag felhői is foszladozóban fejük fölül, akként erősödik mindenütt a régiós tudat, éppen a sokszínűség természet közeli igényének jegyében. Mindezekért például ahogy Magyarországon, úgy Erdély jövőjében is hiszek.

Farkas Árpád nem beszélt sokat, de mély rétegekbe hatoltak szavai, úgy, ahogyan verseiben is, amelyeket műsoromba szerkesztett Görömbei András. Szabó Viola zeneművésszel vágtunk akkor, 1982-ben a nagy kalandba, hogy őket képviseljük, kiállva lecsupasztatott életterükben értük, akiknek kisujja mozdulása is egy nemzet felkiáltójele volt. S remélhetőleg az is marad!